

ENTORN A LA PRECARIETAT EN MOMENTS ESTRATÈGICS

Aquest text és una resposta al suggeriment de Francesc Abad d'escriure sobre l'estat de precarietat de l'art en general i de manera específica de la condició perifèrica del territori en relació amb les pràctiques artístiques i les polítiques culturals. La relació entre les imatges i els textos es vincula a la proposta expositiva de Francesc Abad 'Estratègia de la precarietat', comissariada per Miquel Bardagil i Magdala Perpinyà, presentada a ACVic entre l'abril i el juny de 2013. Algunes de les declaracions del Francesc Abad són extreptes de la vídeo entrevista enregistrada el 27.03.2013 i publicada al web acvic.org

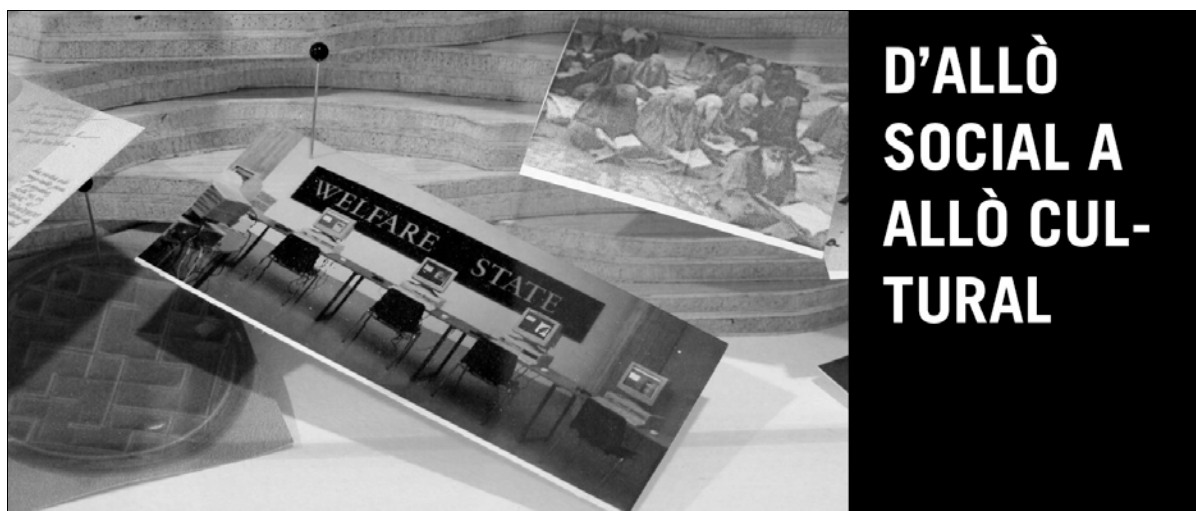
El marc productiu contemporani ha experimentat grans canvis com a conseqüència de la societat de la informació i l'economia global. Alguns d'aquests canvis han implementat importants avantatges per a les empreses en l'àmbit de l'eficiència, les tecnologies i la globalització dels mercats. Alhora hi ha tota una sèrie de contrapartides que afecten a la situació laboral de les persones i que penalitzen geogràficament alguns territoris, alguns d'ells són abandonats com espais de producció per a traslladar-se a d'altres indrets que esdevenen nous centres de desenvolupament. Les crisis que se'n deriven també tenen a veure amb la qüestió territorial i afecten a les persones i projectes d'un determinat lloc. Les pràctiques artístiques no són alienes a aquests canvis estructurals¹. Un element relacionat amb aquest escenari de productiu, i que té a veure amb l'obra de Francesc Abad és el fet de fer visibles els mecanismes de producció. Fer transparents els processos i posar en valor la suma d'accions que són més pròpies de la reproducció que de la concreció d'un resultat final.

Acumular, seleccionar, sintetitzar i editar esdevenen l'obra, i l'artista el productor, no com a individu aïllat, sinó com a part d'una trama productiva col·lectiva. La producció de continguts s'origina a partir de la desmaterialització objectual i la materialització del procés, la contextualització, l'articulació de significat, la relació amb altres construccions simbòliques generades pels mitjanç de comunicació, la crítica social, el lloc i la circumstància temporal, les micro-utopies i la capacitat d'incidir en la transformació de la societat. Per tant una producció que es desenvolupa a partir de la relació espai, temps, l'anàlisi del context i la possibilitat de la seva transformació. Estratègia de la precarietat és un projecte expositiu que fa visibles aquests elements.

Precarietat laboral és un terme que s'utilitza per a descriure la situació d'un treballador que fa una feina poc o mal remunerada, que no té protecció, i que està sota unes circumstàncies de temporalitat i inestabilitat molt altes. En aquests moments aquesta

1 Per tal d'ampliar sobre el tema de la relació entre les pràctiques artístiques i el marc de producció contemporanis veure: COMERÓN, Octavi (2007). Arte i postfordismo. Notas desde la fábrica transparente. Madrid, Fundación Arte y Derecho - Trama Editorial.

situació no és aliena a una gran part de la població europea, on la manca de feina agreuja la tensió social. De manera clara ho patim a Catalunya, ja que formem part del club GIPSY (*Greece, Ireland, Portugal, Spain and Italy*)², tots ells governats sota la pressió financera dels mercats i el control d'aquests sobre les polítiques públiques. El neoliberalisme s'imposa per sobre les lògiques del servei públic, provocant la conseqüent pèrdua d'estabilitat laboral i un augment generalitzat de la precarietat. Als GIPSY, ara s'hi suma una altre C (de Cyprus), camí de construir una paraula composta, que prendrà sentit en la combinació de vocals i consonants, que no són altre cosa que la gent, la cultura, el territori i la qualitat de vida.

Les pràctiques artístiques contemporànies pateixen des de fa temps aquesta precarietat, no tan sols laboral, sinó també de consideració social. La relació entre art i ciutadania ha estat poc estreta. Mentre que uns titllen les pràctiques artístiques d'elitistes i properes a les òrbites del luxe, altres les condemnen a la inutilitat supèrflua; mentre que uns critiquen la seva dependència vers les administracions públiques, altres les volen sota la lògica de la oferta i la demanda pròpia del mercat. En mig de tot hi ha l'articulació d'una praxis fonamentada en la utilitat de l'art com a eina de construcció social. Entre aquestes tensions, en uns moments en els que el guanyador és el mercat (fonamentat en, i fomentador de la competència), i per sobre les polítiques socials (assentades sobre la base de la cerca de la regulació equitativa comuna), totes aquelles activitats que es generen a l'entorn de les pràctiques artístiques i culturals accentuen aquesta precarietat, ara en vies d'universalització.

Precarietat i pràctiques artístiques han mantingut des de fa temps una relació directe. Actualment, la precarietat s'està traslladant a molts àmbits que havien aconseguit uns nivells de protecció laboral en recents dècades; sobre ells planegen uns nivells d'atur que s'instauren de manera inevitable i estable cara al futur. Són moments difícils per a defensar que la cultura i les arts són pilars de la nostra societat i de l'estat del benestar, però a aquestes alçades en que la crisi afecta la major part del sistema, el que es planteja és la necessitat d'un nou paradigma, tal i com defensa Alain Touraine, en el que la cultura adquireix una importància que fa que el pensament social s'organitzi entorn a ella. És el moment de defensar de nou el paper de la cultura (i l'art) en la reconstrucció política, i la culturització d'allò social. La cultura no pot ser aliena als nous moviments socials que estan

2 Acrònim utilitzat en els mercats financers internacionals i que prèviament s'hi havien referit com a països PIIGS. Alguns economistes utilitzen el terme GIPSY per a definir els desequilibris comercials entre el conjunt de països (Grècia, Irlanda, Portugal, Espanya i Itàlia), amb enormes dèficits des de la creació de l'euro, i el superàvit equivalent per part d'Alemanya. Sobre aquest tema veure KRUGMAN, Paul. (2012). ¡Acabad ya con esta crisis!, Barcelona, Editorial Crítica. pp188-189

sorgint, i aquests inevitablement han d'incorporar la cultura en les seves línies estratègiques.

Una de les funcions que tradicionalment ha cobert la cultura (i de forma molt concreta l'art) està associada a la idea de percebre, representar i comprendre el món, però també la d'introduir un àmbit d'experimentació i anàlisi crític en relació amb l'espai social. Quan la precarietat és conscient i part de l'estratègia, es converteix en una via d'acció i d'opció sociopolítica crítica, alternativa i també de necessària independència vers opcions partidistes o dirigistes. Pel Francesc Abad aquesta volguda precarietat suposa recuperar estratègies dels setanta, la fotocòpia, els recursos mínims carregats de sentit, i atapeïts de voluntat política i actitud transformadora. Remetre's als setanta suposa, en primer lloc un reconèixer la labor a llarg termini, i en segon lloc de recuperar un esperit de lluita que connecta dos moments concrets, un en el que tot s'havia de construir i en un altre en el que tot sembla que s'ha de reconstruir.

**ÉS MÉS
FÀCIL
DESTRUIR
QUE RE-
CONSTRUIR**

L'art en aquest país s'ha configurat en base a l'autogestió i amb el coratge que suposa fer coses en el marc d'un context social, polític i educatiu poc favorable. Aquest fet ha condicionat que les estructures existents, siguin recents i febles. En aparèixer, aquestes estructures, han permès el pas d'una fase d'autoconstrucció a una altre de regulació i d'impuls per part d'unes polítiques culturals, relativament incipients. Però són encara més recents els forats que deixen les estructures artístiques que s'esvaeixen. La desaparició d'aquestes estructures, abans que hagin tingut el marge de temps necessari per demostrar la seva eficàcia en el context, podria semblar que és fruit de les conseqüències de la crisi, però no ben bé, sinó que te a veure en gran part amb les polítiques culturals i les prioritats de la seva gestió.

En aquests moments de deriva i confusió sorgeixen nous actors en la gestió de les polítiques culturals que, influenciats per les estratègies empresarials neoliberals, plantegen que les programacions han de respondre a les lògiques del mercat, han d'incrementar els públics, reconvertint les activitats culturals en espais d'entreteniment i generar activitats subjectes a demanda. Darrera de tot plegat, hi ha el convenciment de que existeix un excedent d'artistes en una societat que té un escàs interès cap allò artístic, però també que hi ha una pràctica artística que té poca tendència cap allò social. Des d'aquesta perspectiva, aquests gestors polítics creuen que l'administració pública no pot mantenir per més temps aquesta suposada "bombolla artística".

Entendre les pràctiques artístiques des d'una lògica de mercat, disminueix la responsabilitat pública que tenen els polítics en la construcció d'una societat del benestar, on la cultura te un paper clau, i les arts un paper rellevant. Això planteja la necessitat d'un canvi en la relació entre les polítiques culturals i la producció artística. La producció artística ha de tenir

un rol destacat entesa com a estructura inserida en la relació entre el subjecte, les col·lectivitats, i la mutació entre un tipus de societat que ha tocat fons cap a una altra de nova que s'ha d'articular.

En aquest sentit s'obre una via complexa i contradictòria impulsada per les corrents més neoliberals de les polítiques culturals. D'una banda pensar que el mercat ja ho regula tot, i de l'altre que les instàncies polítiques i tècniques n'assumeixen el paper de productors i ideòlegs de les línies programàtiques. Es a dir, relegar la responsabilitat a la demanda mentre polítics i càrrecs de confiança s'instauren com a productors i programadors. Als "independents" els toca sobreviure en mig de la selva del mercat, als "institucionals" se'ls colla d'aprop, se'ls controla i se'ls dependitza, amb el convenciment que tot es finança amb diners públics, dels quals els polítics en són els gestors temporals electes.

Jorge Luis Marzo³ ha fet un anàlisi de les relacions entre pràctiques artístiques i polítiques culturals en el context català recent. En un moment determinat del text planteja que les polítiques culturals han acabat devorant la cultura i en critica el dirigisme que s'instaura entorn el que és, o ha de ser considerat cultura, dirigisme amb una marcada tendència cap a les indústries culturals i amb una integració gestionada del discurs crític, que porta tot plegat cap a una situació de passivitat tensa. Hi ha una situació que es repeteix i que preocupa, cada vegada que entren nous actors en les polítiques culturals, és com tornar a començar de nou, el punt de partida és la idea que tot el que hi havia abans no funciona.

Hi ha accions i estructures que ni tan sols han estat avaluades, i sense haver tingut el temps suficient per a desplegar-se, toca substituir-les per unes altres. Construir sobre les runes és molt difícil, i la sensació dels que hi han estat implicats, i cada vegada més del ciutadà en general, és de presa de consciència de l'enorme deflació (creixement invers) que provoca la combinació entre les inversions, fruit de polítiques prèvies, i les polítiques correctives que les succeeixen, que tampoc estimulen la demanda. La majoria dels petits centres d'art que varen desplegar-se per diferents indrets de Catalunya, estan patint les conseqüències d'aquesta amalgama de contrasentits, els pocs que quedaran veuran com els seus actius han perdut valor.

En l'àmbit de les pràctiques artístiques contemporànies, a Catalunya hi ha una sèrie d'espais, projectes i iniciatives, de caràcter privat uns, i altres de caràcter públic que s'han anat teixint al llarg de les recents dècades (finals dels 80 i fins 2010). El que existeix està associat a iniciatives individuals o col·lectives inicialment autorganitzades que, o bé

3 MARZO, Jorge Luis. (2012) L'era de la degradació de l'art i la política cultural a Catalunya. A http://soymenos.files.wordpress.com/2012/06/la_degradacion_del_-arte_en_catalunya1.pdf

segueixen mantenint la seva independència, o bé han estat canalitzades en el marc d'institucions públiques. Ja ben iniciat el segle XXI, per part del govern autonòmic s'intenten articular aquestes iniciatives, per tal de garantir que en el territori es distribueixi una xarxa d'equipaments, i per tal de treballar en l'accés de l'art a la ciutadania, l'ampliació i cerca de nous públics, la descentralització de la cultura, i la normalització d'un sector que, a diferència de l'esport, els teatres, les biblioteques, o altres equipaments, estava essencialment desfasat.

La diferència clau resideix en que en la època de les pedres (del totxo), aquestes infraestructures mai varen ser reclamades per instàncies municipals, com per exemple, ho eren els poliesportius. L'escassa popularitat de les arts, la seva mínima presència en l'educació, la poca col·laboració del mitjans... no ha facilitat que això sigui una urgència o una reclamació de la ciutadania, i per tant els governs locals no se senten interpel·lats. En les darreres legislatures (2011-2013) hi ha hagut un canvi important en la política cultural autonòmica, i és que s'ha traspassat aquesta responsabilitat a les instàncies municipals. Una política que sembla que vulgui reprendre una situació no resolta i ja plantejada en un document de l'any 1982, signat per un centenar de regidors de cultura de diversos ajuntaments⁴, i on es reclamava el paper del govern de la Generalitat com articulador cultural i territorial en la reconstrucció del país, i la necessitat de fer-ho d'acord i conjuntament amb la implicació dels governs municipals. Uns regidors que s'autopresentaven com vertaders garants d'unes polítiques fonamentades en la proximitat i la connexió amb el territori. Durant la transició de la dictadura a la democràcia, i durant bastant de temps, els ajuntaments varen ser molt proactius en la construcció d'infraestructures de tot tipus, incloses les culturals, en uns moments que no existia massa res, i que també eren reclamades per la ciutadania, com ho eren les escoles, els ambulatoris, el bus, etcètera. En el cas dels centres d'art, ha estat posteriorment que s'han impulsat i ja sota un lideratge del govern autonòmic. Retornar de nou aquest lideratge als ajuntaments, és una opció, però el resultat que ha tingut aquesta acció impulsada el 2011, junt amb la manca de liquidesa del govern autonòmic, han tingut conseqüències devastadores per l'art contemporani. El fet que alguns dels pocs espais i centres d'art que hi havia, han desaparegut o estan en vies de fer-ho, pot ser una senyal de que els actuals governs de les ciutats no tenen el mateix nivell d'entusiasme ni d'implicació que tenien en els 70 i a principis del 80.

En un país on l'art s'ha anat desterrant de l'educació reglada, on els mitjans de comunicació no mostren un gran interès (a les rodes de premsa de temes d'art i cultura són habituals els becaris, els aprenents a periodistes), on no s'han fet gaires esforços per fer comprensibles algunes de les programacions en espais d'art, i on les pràctiques artístiques s'han construït en solitari, o poc relacionades en el context; tot plegat fa que la cultura està en constant revisió i a mercè d'una construcció cíclica entre l'avanç i el retrocés. Possiblement aquesta situació sigui un mirall del que som, i del que hem construït. Per repensar el que volem ser cal fer esforços per dialogar, discutir i construir de manera col·laborativa entre diferents parts implicades. Les polítiques culturals no poden crear-se de manera fictícia, han de ser fruit del treball dels creadors, ciutadans actius, resultat d'uns fluxes multidireccionals i que fluctuen de manera transversal.

4 Per conèixer el contingut d'aquest document veure MASCARELL, Ferran (2005). La Cultura en l'era de la incertesa. Societat, cultura i ciutat. Barcelona, Roca Editorial. pp 187-192

Ohé partisans és el famós cant de la resistència francesa contra la invasió de l'exèrcit alemany i que els Maquis varen adoptar com a propi. Francesc Abad construeix connexions molt directes entre el passat i el present, per projectar-ho cap un futur. Aquest nou *slogan* és fruit de *batanar*⁵ dos conceptes i dos moments històrics, un dels quals és l'actualitat. Ens planteja una doble interpretació, la que fa referència a l'estat d'excepció de la cultura i la que ens remet directament a la situació europea, on Alemanya lidera les polítiques econòmiques d'austeritat (i que la resta de països comparteixen i apliquen), les reformes estructurals, que consegüentment ens porta a una situació que va contra el compromís social, la solidaritat entre els individus i les regions, o contra la protecció dels drets, tal i com Christian Laval⁶, ha posat de manifest i que pot portar a l'autodestrucció d'Europa. La cultura europea és una cultura d'estats i nacionalitats, que en alguns casos coincideixen, en altres es van reconfigurant en funció dels temps i les identitats. Europa és un territori de confluència de pluralitats, que sovint es mou entre la riquesa d'allò que comparteix i els elements específics que els diferencien, com a territori culturalment divers que és. És també un territori de conflictes, en contínua reconstrucció i redefinició. La tensió de les identitats, les lluites de poder entre els seus estats, l'articulació dels territoris, l'encaix entre el benestar social i l'especulació dels mercats, les dicotomies nord-sud, les migracions, etcètera, fan d'europa un lloc en construcció, actualment propens a la mobilització social, pels accelerats dualismes que es generen i la necessitat de cercar alternatives al sistema. Molts d'aquests conflictes, tan els actuals, com altres més sagnants de la recent memòria europea, estan presents en a obra del Francesc Abad. Per a ell, el territori de l'art és també un lloc en el que els conflictes s'han de fer evidents. L'art no és un lloc plàcid, de consens, és un lloc de compromís i d'implicació social i política.

- L'art potser no pot canviar la societat, però pot incidir, igual que la teva postura personal ho pot fer-

5 Aquesta és una paraula que Francesc Abad recupera de la tradició del tèxtil, i que la trasllada al lèxic artístic. Miquel Bardagil i Magdala Prepinjà ho expliquen en el text de l'exposició: "L'exercici de recuperar la poètica d'allò essencial a través de les imatges, s'inscriu en el què l'artista -fent referència als seus temps de treballador d'una fàbrica tèxtil- anomena com a acte de "batanar". Així, l'al·legoria als batans -les màquines que netegen i separen les fibres per a obtenir teles- es prou pertinent quan l'artista busca elaborar un discurs que pretén defugir l'anècdota i els focs d'artifici, per posar de relleu el paper de l'art com a instrument capaç de fer intel·ligible un context històric complex i problemàtic." a

http://acvic.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1171&Itemid=55

6 CREMADES, Jacinta. (05/03/2013) Christian Laval: "Esta política de austeridad conduce a la autodestrucción de Europa" publicat a El Cultural.es, http://www.elcultural.es/noticias/LETRAS/4481/Christian_Laval-_Esta_politica_de_austeridad_conduce_a_la_autodestruccion_de_Europa

Ohé partisans, cultura; és un crit a actuar de manera col·lectiva per evitar el clar desmantellament de la cultura que s'està patint ara i aquí. Cal posar en alerta la situació de manca de responsabilitat davant les conseqüències futures que tindran moltes de les decisions que s'estan prenent a nivell polític, i que s'executen sota el comandament de persones poc sensibles, poc respectuoses i en alguns casos fins i tot bel·ligerants contra l'art contemporani. Persones que ocupen càrrecs polítics temporals, que prenen decisions sota l'empar de la "legitimitat democràtica del vot", que ens afecten i que deixaran un llastre difícil de corregir en el futur. Càrrecs que actuen protegits sota el paraigües de les polítiques d'austeritat imposades a nivell europeu, amb uns resultats que des del 2010 ens enfonsen cada vegada més a nivell econòmic, social i cultural (austeritat que ha estat criticada pels més prestigiosos economistes a nivell mundial). De nou és el moment de la ciutadania i és l'hora de prendre l'acció, que recorda clarament a la resistència partisana. Hi ha molts fronts oberts i a nosaltres ens toca el de la cultura, sempre connectat amb el social i l'econòmic. La lluita per la cultura ja ha començat, *Ohé Partisans, cultura* és el crit que encapçala aquesta lluita.

Ramon Parramon. Abril, 2013